

Autismus

Mgr. Lenka Váralová

Charakteristika

Autismus (PAS - porucha autistického spektra) představuje závažné narušení dětského mentálního vývoje. Jde o vrozenou poruchu některých mozkových funkcí. V jejím důsledku dítě dobře nerozumí tomu, co vidí, slyší a prožívá. Charakterizují jej výrazné problémy v navazování sociálních interakcí s vrstevníky i s dospělými, v přijímání fyzické blízkosti, v emočním prožívání, v reakci na pocity druhých. Většina odborníků se shoduje v názoru, že autismus je způsoben poruchou některých genů. Podezření na odchylky ve vývoji jsou více patrné kolem druhého roku věku.

Autismus lze charakterizovat jako poruchu socializace, neschopnost navazování a prožívání mezilidských vztahů spojenou zpravidla se závažnou poruchou komunikačních schopností.

Vývoj dítěte s PAS je v sociální oblasti opožděný, pod úrovní jeho fyzického věku. Požadavky, které na něj kladou rodiče a okolí na základě svých životních zkušeností, neodpovídají jeho možnostem a v mnoha ohledech tak nemůže naplnit jejich očekávání. Deficity v oblasti sociálních dovedností nejsou ovlivněny jen nízkým vývojovým věkem, ale i nízkou měrou flexibility a omezenou představivostí. Problémy dítěte s PAS se projevují určitými nápadnostmi a zvláštnostmi v chování a reakcích.

Každé dítě s poruchou autistického spektra je jiné, má jinou povahu, jinak se chová. Rozdíly jsou v mentální úrovni, v různé míře a četnosti výskytu autistických symptomů, v rozdílných percepčních schopnostech, v úrovni a způsobu komunikace, v temperamentu, v odlišné schopnosti koncentrace. Ke každému jedinci je nutné přistupovat individuálně.

V první řadě je nezbytná diferenciální diagnostika na základě odborného vyšetření u specialistů - lékařů, psychologa, speciálního pedagoga. Vždy je třeba odlišit organické postižení - např. sluchovou vadu, poruchy aktivity a pozornosti, vývojové poruchy řeči, mentální retardaci a jiné vady.

Autismus se často pojí s opožděním mentálního vývoje, epilepsií, úzkostnými poruchami, depresemi.

Kategorie autismu

Pro praxi je důležité dělení autismu na 3 kategorie:

Vysoce funkční autismus - osoby s lehčí formou postižení, jedinci, kteří komunikují, bez přítomnosti mentální retardace (IQ minimálně 70).

Středně funkční autismus - jedinci s lehkou nebo středně těžkou mentální retardací, kde je již více narušena komunikativní řeč.

Nízce funkční autismus - děti s těžkým mentálním postižením, které nemají rozvinutou řeč, velmi málo navazují kontakt a v symptomatice převažují stereotypní, repetitivní příznaky.

U dětí s PAS je v oblasti sociálního chování důležité, zda se jedná o dítě pasivní či aktivní, případně o dítě s formálním vystupováním. Typ dítěte z hlediska sociálního vystupování ovlivňuje jeho zapojení do kolektivu vrstevníků.

Typologie dětí s PAS dle sociálního chování

Osamělý typ

O kontakty s vrstevníky nestojí, preferuje činnosti o samotě. Většinou se není schopen ani s výraznou podporou zapojit do společných činností, často nereaguje na podněty.

Pasivní typ

Občas navazuje krátkodobě kontakt s vrstevníky a s dospělými, ale více jej nerozvíjí. Ke kontaktu musí být silně motivován. Aktivně se neúčastní společných aktivit, je spíš pozorovatelem dění, zapojení se do kolektivu je pro něj velký problém, zvládá to krátkodobě pouze s výraznou podporou.

Aktivní typ

Nepřiměřeně nebo nevhodně navazuje kontakt s vrstevníky či dospělými, jeho chování je pro skupinu obtížně zvladatelné, rušivé. Kolektiv vrstevníků jej vyčleňuje, odmítá. Jeho způsob a navazování sociálních vztahů vyvolává v dospělých pocit nevychovaného, neodbytného dítěte, pro které je problém respektovat autoritu, chápat pravidla společenského chování a pro jeho usměrnění nelze uplatnit běžné pedagogické postupy.

Formální typ

Mezi vrstevníky se obtížně zařazuje, lépe navazuje kontakt s dospělými, jeho chování se přibližuje k chování dospělých. Používá naučené fráze. Vrstevnická skupina vnímá takové jednání jako nadřazené, poučující, neodpovídající požadavkům dětského kolektivu. V sociálním kontaktu s dospělými působí zdvořile, problémy nastávají v situacích, kdy dítě vyžaduje striktní dodržování společenských norem (opravuje a napomíná nejen děti, ale i dospělé za jejich chování). Na usměrnění reaguje nepřiměřeně, nebo nereaguje vůbec.

Použitá literatura

ČADILOVÁ, Věra, ŽAMPACHOVÁ, Zuzana. *Rozvoj sociálních dovedností u dětí s autismem*. 1. vyd. Praha: Pasparta, 2013, ISBN 978-80-905576-2-8.

STRAUSSOVÁ, Romana, KNOTKOVÁ, Monika. *Průvodce rodičů dětí s poruchou autistického spektra*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0002-4.

PÁTÁ, Kazi Perchta. *Mé dítě má autismus*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-2185-9.

BLEACH, Fiona. *Každý jsme jiný*. 1. vyd. Praha: APLA, 2011, 79 s. ISBN 978-80-87690-06-2.

STRAUSSOVÁ, Romana. *Sebeobsluha u dětí s poruchou autistického spektra*. 1. vyd. Praha: APLA, 2012, 51 s. ISBN 978-80-87690-01-7.

GILLBERG, Christopher, PEETERS, Theo. *Autismus - zdravotní a výchovné aspekty*. 3. vyd. Praha: Portál, 2008, 122 s. ISBN 978-80-7367-498-4.

Projevy žáka ze školní praxe

Ve školní praxi se obvykle setkáváme s dětmi se středně či vysoce funkčním autismem, které mají velkou šanci na sociální začlenění a společenské uplatnění. Tito žáci jsou individuálně nebo skupinově integrováni. Zařazení do kolektivu se zpravidla odvíjí od jejich mentálních předpokladů a schopnosti zvládat nároky, které na ně klade třídní kolektiv. Škola vychází z doporučení vyšetření v SPC, případně PPP. Plnění i běžných očekávání je v podstatě komunikací, dětem je proto nezbytné zajistit odlišný, speciální způsob komunikace a učení. Velké nároky jsou kladeny nejen na děti s PAS, ale i na jejich rodiče, sourozence, spolužáky, pedagogy a asistenty. V porovnání s vrstevníky vykazují děti s autismem výrazné odlišnosti v chování. Při výčtu všech projevů je třeba mít neustále na paměti, že každé dítě je jiné a jinak se chová. Projevy jeho chování se mohou i přes stejnou diagnózu diametrálně lišit.

Spektrum projevů autismu:

- pasivita v sociálním kontaktu (nenavazuje oční kontakt, nereaguje na oslovení, uhýbá pohledem, neprojevuje zájem o společnou hru, ignoruje spolužáky, tráví čas v ústraní x násilné vynucování pozornosti, prosazování vlastních zájmů - vtíravost bez ohledu na to, zda o jeho pozornost protistrana stojí);
- zhoršená adaptabilita, úzkostné stavy, těžce si zvyká na nové prostředí x nápadně rychlá adaptace, žádné zábrany v navazování kontaktu;
- nápadnosti v řeči (opožděný vývoj řeči, obtíže v porozumění řeči, malá slovní zásoba, někdy nemluví vůbec x rozvinutá slovní zásoba, ale hovoří překotně, monotónně, nepřiměřeně svému věku, „mluví jako kniha“);
- nápadnosti v intonaci hlasu;
- nápadnosti v komunikaci (nevyhledává kontakt, nekomunikuje, není schopen vést dialog, neodpovídá na otázky x vede monolog, ulpívá na tématu, nepustí druhého ke slovu, je dotěrný x familierní přístup, tyká dospělým, neudrží sociální odstup);
- obtížné sdílení pozornosti (obtížně spolupracuje, hůř se přizpůsobuje požadavkům, špatně akceptuje pravidla her, obtíže s přizpůsobením se sociálním normám);
- pasivní v kolektivu (pozoruje dění, ale nezapojí se, mívá tendenci se bránit začlenění, neprojevuje radost ze společných aktivit a her x sebestřednost, chce být v popředí aktivit bez ohledu na to, zda je schopný vedoucí pozici zvládat);

- rozdíly v přijímání fyzické blízkosti (citlivě reaguje na doteky, pohlazení, nesnese je x dožaduje se pohlazení, sedá si druhému na klín, objímá jej, tulí se, pusinkuje);
- nonverbální komunikace (méně využívá mimiku, nerozumí gestům, neumí číst z výrazu tváře jiných);
- výkyvy nálad, problémové chování (nepřiměřené reakce na podněty, labilita, výbuchy pláče, vzteku jako reakce na nečekanou událost, změnu);
- emoční nestabilita (netečnost x přecitlivělost);
- nepřiměřené emoční a sociální reakce („nepatřičný smích“ jako odezva na podnět, který běžně nevyvolává radost a postrádá vtip);
- problém s přizpůsobivostí, obtížná zvladatelnost (vzpouzí se, odmítá pracovat, může být agresivní, často nereaguje na pokyny, neakceptuje zákaz, chová se hlučně, mívá sklon k afektům, hádkám, objevuje se u něj psychomotorický neklid);
- vyhraněné zájmy (o dopravní značky, číslice, jízdní řády, techniku, encyklopedie, počítačové hry aj.), specifická příchyllost k předmětům, které jsou pro daný věk netypické;
- nápadnosti ve hře (pasivita, nezájem o hračky x přehnaný zájem o konkrétní věc, předmět, stereotypní hra, vytrvalé zaujetí detailními částmi jednotlivých předmětů, přílišné zaujetí jednou nebo více stereotypními a omezujícími činnostmi, které jsou abnormální intenzitou nebo předmětem zájmu - řetěz, provázek, hřebík);
- fascinace pohybem (roztáčení hraček, otevírání a zavírání dveří, pozorování předmětů v pohybu);
- konzervativnost v jídle (vyžaduje dodržování určitých rituálů, upřednostňuje pouze některé pokrmy, jiné odmítá);
- stereotypní pohyby (třepetání rukama, tleskání, luskání prsty, kývání se ze strany na stranu, poskakování);
- vyžadování stejných rituálů, rutina;
- nerovnoměrný vývoj (v některých oblastech vyniká, jiné jsou pro něj nezvladatelné);
- tendence k sebepodceňování (nesnese kritiku, podhodnocuje se x přehnané sebevědomí, nepřipouští si vlastní chyby, je vztahovačný);
- sebezraňování - autoagrese;

- pasivita v sebeobslužných činnostech, motorická neobratnost (málo samostatný, pomalý, potřebuje neustálý dohled, pobízení a pomoc);
- problémy s napodobováním (obtíže ve vnímání tělesného schématu);
- obtížná orientace v čase a prostoru (nedokáže si zorganizovat čas, vše se mu musí připomínat, totéž s přípravou pomůcek, bloudění v méně známých prostorech);
- zvýšená unavitelnost (např. v důsledku poruch spánku, ale i z nadměrných obav a neustálého pocitu ohrožení);
- infantilní chování - naivita;
- smyslová hypersenzitivita (přecitlivělost na některé vjemy - např. na zvuky, hluk, mohou pociťovat i fyzickou bolest, na doteky, na různé vůně a pachy);
- hyposenzitivita (otupělost vůči některým podnětům);
- nerozhodnost (neumí si vybrat z několika možností);
- není schopno sdělit svá přání a potřeby, nesděluje své myšlenky, ani je s nikým nechce sdílet;
- omezeně vyjadřuje a chápe své emoce, často nedokáže přiřadit správné emoce odpovídající situaci;
- má problémy s chápáním pravidel a her, respektováním norem;
- malé vědomí rizik, důraz na bezpečnost.

Metody práce

První společné setkání

Pedagog bývá dopředu informován o žákovi prostřednictvím dokumentů z poradenských zařízení. Je ze zákona vázán povinností o mlčenlivosti. Diagnózu dítěte smí projednávat pouze se zaměstnanci školy, jež se podílejí na vzdělávání a výchově dítěte. Studenti, kteří tráví praxi ve třídě u žáků, mohou být okrajově seznámeni s problémy žáků, ale nesmí je dál šířit. Děti zůstávají v anonymitě.

Prvním vodítkem bývá zápis do školy, kterého by se měl pedagog na 1. stupni zúčastnit, obzvlášť v případě, že dítě nastupuje do 1. ročníku. Zde probíhá podrobnější diagnostika

v rámci počínající školní docházky. Pozorování chování dítěte a jednoduché testování školní zralosti jsou prvotním podkladem pro vytvoření adekvátního školního prostředí.

Před zahájením školního roku je vhodné naplánovat úvodní schůzku s rodiči i s dětmi, kde se všichni vzájemně poznají a seznámí s novým školním prostředím. Prostor tak později není již zcela neznámý a rodiče spojují podobné problémy. Prohlídka školy a nezbytné informace jim dodají více jistoty a stability - ví, na co se mají připravit. Důležitý je prvotní dojem, který vyvolá pedagog v rodičích i dětech - jistota, empatie, podpora, odborné vedení a především zájem sdílet jejich problémy. Důvěra rodičů je zásadní! Dobré je písemně zpracovat veškeré podstatné informace, které chceme rodičům předat.

Klíčové informace o dětech získáváme od rodičů

Ještě před zahájením školní docházky je vhodné požádat zákonné zástupce dítěte o podrobný popis chování dítěte v domácím prostředí. Rodiče se rozepisují o zvyklostech, nápadnostech v chování, zdravotním stavu dítěte, zaznamenají postřehy, které vedou ke zklidňování napjatých situací při rozrušení dítěte, co naopak spouští afektivní chování. Ptáme se i na oslovení dítěte, které má podstatnou úlohu při komunikaci a interakci.

Pro pedagoga je podstatné všimnout si nejen dětí, ale i rodičů. Úzkost některých rodičů se zpravidla přenáší na jejich děti. Samostatnou kapitolou jsou rodiče, kteří zanedbávají výchovu svých dětí. V souvislosti s uvedeným tématem jsem prozatím na takového rodiče nenarazila. Ve své praxi se setkávám spíše s výrazně ochranným přístupem rodičů - nadměrnou snahou poskytnout svému dítěti veškeré zabezpečení za každou cenu, občas na úkor jeho vlastní seberealizace. Odstraňováním všech bariér zamezují postupnému rozvoji svých dětí. Přesto je tu řada rodičů, kteří důsledně dbají všech pouček a snaží se velmi zodpovědně zvládat svoji rodičovskou roli.

Stojíme vždy na straně rodičů

Přestože ne ve všem souhlasíme s výchovnými přístupy ze strany rodičů, je třeba jim projevovat svoji náklonnost a maximální podporu. Svá doporučení ohledně výchovy předkládat s rozmyslem a taktností. Za pedagogickými zásadami bychom si však měli stát a vyžadovat jejich dodržování. Rodiče mají vůči svým dětem určité povinnosti, které musí plnit a dohlížet tak na jejich zdárný vývoj. Měli by dbát na naše rady a doporučení. Základem

úspěchu je získat rodiče na svoji stranu, postarat se o jednotný přístup k dětem a zajistit tak stejné výchovné vedení.

Příprava třídy

Pedagog řeší na začátku nového školního roku výzdobu, zasedací pořádek, úložné prostory, rozmístění nábytku atd. Každé dítě musí mít svůj pracovní a odkládací prostor (místo pro uložení výtvarných potřeb, sešitů). Pro děti s autismem naprosto zásadní záležitost usnadňující jejich orientaci. Dostupnost pomůcek je sice potřebná, ale přemíra podnětů naopak působí rušivě a děti rozptyluje. Rodiče zajistí léky, náhradní oblečení, případně další nezbytné potřeby pro děti.

Zasedací pořádek má podstatný význam z hlediska interakcí mezi dětmi. Kritéria rozdělení jsou různá - děti spolu sedí podle ročníků, podle mentálních schopností, podle povahových rysů (klidnější dítě s akčním), podle zdravotních hledisek a somatických rysů (děti s brýlemi vpředu, hyperaktivní děti vpředu, větší žáci vzadu). Mnozí žáci potřebují absolutní klid na práci, je třeba jim zajistit samostatné sezení v lavici. Optimální zasedací pořádek lze sestavit až s odstupem času, po lepším poznání všech dětí.

Rozvrh hodin, plánování dne

Děti i rodiče musí mít přehled o aktivitách během školního dne. Žáci v prvním ročníku ještě neumí číst, podobně jsou na tom děti s mentálním postižením. Obrázkové rozvrhy hodin jim usnadňují orientaci.

Vytvoření IVP

Pedagog sestavuje IVP na základě odborného posudku vydaného příslušným odborným pracovištěm (většinou SPC, PPP). Vychází z psychologického a speciálně - pedagogického vyšetření. Součástí posudku bývá lékařské vyšetření a podrobné anamnestické údaje.

Na základě měsíčního pozorování a práce s žákem vytváří pedagog individuální vzdělávací plán. Vychází přitom z mentálních schopností žáka a z jeho individuálních předpokladů. Bere v úvahu jeho zvláštnosti a odlišnosti v chování, zohledňuje psychomotorické schopnosti žáka i obvykle pomalejší pracovní tempo.

Tvorbu IVP pro žáka se speciálními vzdělávacími potřebami povoluje ředitel školy. O vzdělávání podle IVP musí požádat rodiče.

IVP může být doplňován a upravován podle potřeby v průběhu celého školního roku. Vypracovává se na celý školní rok.

Rodiče IVP podepisují, svým podpisem stvrzují, že jsou s IVP seznámeni. Své výhrady mohou uplatnit v průběhu tvorby IVP. Pokud nastane nesoulad mezi názory učitelů a rodičů, mají rodiče možnost svůj názor do IVP zapsat.

V IVP jsou mj. stanoveny povinnosti rodičů (návštěva odborníka, zlepšení domácí přípravy apod.).

V IVP musí být jmenovitě určen pracovník školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Jeho povinností je pomoc při tvorbě IVP a konzultace. Poradenská instituce by měla minimálně dvakrát ročně sledovat a vyhodnocovat dodržování postupů a opatření stanovených v IVP a poskytovat žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou pomoc.

Zásady práce u dětí s autismem:

- úprava prostředí - usnadnění orientace v prostředí (např. vodící lišty, obrázkové značení tříd a jiných prostor), vymezení odděleného prostoru v šatně - zamezit kumulaci dětí, zajištění stálého místa k sezení ve třídě;
- důkladně seznámit žáka se školním prostředím i lidmi v něm (navázání kontaktu, posilování jistoty a vytváření pocitu bezpečí, nenásilnou formou, dítě může zpočátku pouze přihlížet, postupné přivýkání novým prostorům);
- důraz na nácvik komunikace a sociálního chování (komunikační styl musí vycházet z aktuální úrovně schopností dítěte);
- rozvrh dne (každodenní plán, struktura výuky, náplň práce v jednotlivých hodinách);
- nácvik pracovního chování (náznorně ukazovat, předvádět);
- předkládat očekávání pro každou konkrétní činnost, co by mělo zvládnout;
- zachovat střídání aktivit a odpočinku;
- neměnit zaběhnuté a osvědčené rituály;
- zavádění postupných změn (nové aktivity zařazovat pozvolna, po malých krocích);

- na každou změnu nutno dopředu připravit;
- být konkrétní, dávat jednoduché pokyny, krátké instrukce;
- formulovat jednoznačné pokyny;
- ověřit si, zda žák porozuměl pokynům;
- metoda postupných kroků, rozfázovat si úkoly, strukturované učení;
- zachovat stálé pracovní místo, omezovat přesuny;
- pomoc v sebeobsluze v nezbytně nutné míře;
- opora o názor (využívat při výuce jednoduché přehledy, laminované obrázkové kartičky, fotografie, konkrétní předměty - jejich využití v naukových předmětech);
- respektovat osobní prostor žáka (nedotýkat se ho ani v případě pochvaly, pokud si to nepřeje), dopřát mu soukromí;
- kontaktní hry, tanečky ve dvojici, vše posuzovat individuálně, nenutit násilně k zapojení do činnosti (dítě s výraznou hypersenzitivitou na zvukové podněty se odmítá zapojovat do společných aktivit, které jsou hlučné, např. při hudební výchově, kdy děti zpívají, tleskají, hrají na hudební nástroje - zvládání obtíží pomohou např. špunty do uší);
- hry musí mít jasně daná pravidla, pečlivě promyslet průběh;
- vhodná motivace k činnosti, každé dítě má v oblibě něco jiného (odměny v podobě sladkosti, figurky, samolepky, razítka, pochvaly);
- pozitivní myšlení, zdůrazňovat spíše to, co by se mělo dělat před tím, co nedělat (nemluvit v záporech);
- časové rozvržení dne, utvrzovat představy o čase (jak dlouho co trvá, co následuje, kdy se očekává konec apod., lze využívat klasické kuchyňské minutky);
- vyhýbat se stresovým faktorům (předvídat situace);
- na základě modelových situací vytvářet pozitivní vzorce chování;
- zajistit co nejoptimálnější prostředí, omezit ruch ve třídě, vkládání relaxačních chvil;
- pracovat s třídním kolektivem, vhodnou formou upozornit ostatní děti na odlišnosti v chování žáka s PAS, zdůvodnit jim, proč se tak jejich spolužák chová, vést je k solidaritě, soucítění se spolužákem;
- podpořit dítě s PAS v mimoškolních aktivitách;

- v případě potřeby zvolit na základě analýzy problémového chování vhodné strategie jeho řešení;
- umožnění relaxace mimo třídu, třeba v doprovodu asistenta;
- rozvoj funkční komunikace, sociálních dovedností, pracovních návyků, sebeobsluhy, volnočasových aktivit, eliminace problémového chování, práce s rodinou;
- uplatňovat metodu sociálního čtení (poznávání, interpretace a přiměřené reagování na zřetelná znamení a symboly, piktogramy, slova a skupiny slov, které se často objevují v okolním prostředí nebo v širším kontextu);
- prevence nevhodného chování, snažit se eliminovat situace, o nichž víme, že lze očekávat nevhodné chování dítěte;
- modifikace nevhodného chování, snažit se snižovat dobu, kdy se žák věnuje nevhodným činnostem nebo nefunkčním rituálům, postupně je nahrazovat alternativními aktivitami (nabízet vhodnější náhrady);
- využívání speciálních zájmů a schopností (např. matematická paměť, technické dovednosti, práce s PC);
- využívání rituálů;
- chůze v útvaru, nástup při rozcvičce v TV (nacvičovat pozvolna, dítě to stresuje);
- využití kompromisů (s nevhodným chováním se nesmiřovat, nevhodné návyky odstraňovat postupně, nahrazovat je návyky pozitivními nebo alespoň tolerovatelnými);
- zavedení pravidel (dodržování dohodnutých pravidel závisí na mentální úrovni dětí, všechny děti však musí vědět, které jejich chování je odměňováno, které je částečně tolerováno a co je pro jejich okolí nepřijatelné);
- relaxační metody, jednoduchá dechová cvičení, navozování dobré nálady.

Český jazyk

U dětí s PAS bývá častým jevem zájem o psaná slova, o čtení. Dávat pozor, aby slovo odpovídalo tomu, jak věc běžně nazýváme. Tím umožníme dítěti spojit psanou, tedy vizuální podobu (grafém) s podobou slyšenou (foném):

- podáváním kartiček učiteli se navozuje přirozená komunikace (pedagog/asistent pedagoga se stává komunikačním partnerem);

- uplatňovat speciálně pedagogické postupy a zásady, řídit se doporučeními (viz předchozí kapitola);
- některým dětem vyhovuje více metoda globálního čtení (celé slovo ve spojení s obrázkem), při analyticko-syntetické metodě volit nácvik čtení písmen a slabik ve spojení s obrázkem;
- zohledňovat grafomotorickou neobratnost - hlavně v počátcích nácviku psaní.

Dramatická výchova

Ideální prostor pro nácvik komunikativní řeči (rozvíjení aktivní i pasivní slovní zásoby), vzájemné interakce:

- vytváření představ o svém těle, jeho fungování - učení nápodobou (imitace);
- možnost seberealizace, rozvoj smyslového vnímání a cítění;
- prostor pro nácvik žádoucího chování - modelové situace.

Matematika

Zkušenosti ukazují, že mnoho dětí s PAS oplývá matematickými znalostmi a dovednostmi, daný předmět je zajímavá - fascinují je čísla, algoritmy řešení:

- rozvíjet individuální schopnosti těchto dětí;
- pracovat s názorem, znalosti ověřovat na zavedených typech úloh;
- dopomáhat s pochopením zadání slovních úloh (zvládají spíše mechanické početní úlohy);
- děti mají zpravidla v oblibě řazení, třídění;
- zadávat typizované úkoly (strukturované).

Prvouka

Vzhledem k zásadním obtížím v oblasti orientace je nutné větší zaměření se na časovou a prostorovou orientaci s využitím názorných pomůcek - metoda sociálního čtení s využitím pojmů, piktoqramů, kreseb, jež si má žák osvojit. Patří sem data, jména dní, měsíců, kresby a piktoqramy zvláštních událostí (roční doby, svátky, narozeniny, další oslavy, symboly počasí, tradice, zvyky):

- získávání všeobecných znalostí.

Výchovy

Rozvíjet praktické dovednosti, zaměřit se na trénování sebeobsluhy, ponechat prostor pro seberealizaci (vyjádření svých pocitů v rámci výtvarné a hudební výchovy). S pomocí různých materiálů a výtvarných technik učit vyjadřovat vlastní pocity - uvolnění, kterým dítě vyjádří, co cítí. Některé děti potřebují výraznou pomoc v oblasti sebeobsluhy. Většina potřebuje podporu při nácviku sebeobslužných dovedností.

Doporučení na začlenění a vyrovnání handicapu

Autismus nelze vyléčit. Během života dítěte některé projevy autismu mizí, jiné se objevují. Důraz se v účinné pomoci klade především na včasnou diagnózu a zahájení rané péče, která společně s nácviky představuje cestu k úspěšné integraci do běžného života. Autistické děti, se kterými se intenzivně pracuje, si v životě vedou lépe než děti, u kterých včasná intervence zahájena nebyla.

V současné době narůstá počet dětí s poruchami autistického spektra, které jsou vzdělávány v běžných školách. Napomáhá k tomu aktuální školská legislativa vycházející z celosvětového trendu integrace a inkluze. Podle příslušného ustanovení školského zákona musí spádová škola přijmout i dítě s autismem a vytvořit pro ně odpovídající podmínky ke vzdělávání, a to zejména s pomocí podpůrných opatření.

Velmi důležité jsou pravidelné pedagogicko-psychologické služby poradenského zařízení. Úzká spolupráce mezi školou, rodiči a specializovaným poradenským zařízením je základem pro zdárný průběh integrace a inkluze.

Schopný pedagog a asistent je předpoklad dobrého začátku.

Práce s těmito žáky vyžaduje velkou trpělivost a rozvážnost ze strany pedagoga i asistenta. Některé děti se domáhají soustavné pozornosti a zájmu o svou osobu. K dosažení svých cílů jsou schopny udělat ledacos, co překračuje meze lidského chápání. Jiné děti se raději straní. Ráda bych vyzdvihla velkou úlohu práce asistenta pedagoga, bez jehož pomoci by pedagog stěží vydržel tak velký nápor. Na výběru asistenta velmi záleží - měla by to být psychicky odolná osoba, komunikativní, empatická, práceschopná, energická, která je svému

partnerovi oporou a dává mu psychickou i morální podporu. Výběr vhodné dvojice je důležitý i z hlediska zvládnání nároků. Oba si musí navzájem důvěřovat a rozumět. Kde v určitých okamžicích jednomu energie ubývá, tam ji druhý spolehlivě dodá. A naopak.

Pokud jsou spokojeni učitelé, jsou spokojeny i děti a jejich rodiče. To je hlavní cíl, kam směřuje naše úsilí.

Hlavní zásady:

- obstarat si informace o podstatě problému;
- snažit se porozumět chování dítěte s PAS;
- snažit se pochopit jednání rodičů, ne vždy se shodneme v názorech, ale je důležité brát na zřetel to, čím si procházejí a vyjít jim v maximální míře vstříc, spolupráce s rodiči, každodenní krátká konzultace (vzájemné předávání informací o aktuálním dění, ladění, případné psychické nepohodě);
- vycházet z vývojové úrovně dítěte a z jeho osobnostního profilu, zohlednit mentální předpoklady;
- předvídat problémy, snažit se jim předcházet vhodnými opatřeními;
- je nezbytné o příčinách obtíží informovat vhodnou formou nejbližší okolí dítěte (spolužáky, rodiče dětí);
- klást na dítě takové požadavky, které je schopné zvládnout;
- učit funkční vzorce chování (návik adekvátní reakce na konkrétní situaci);
- nácvik kooperace s partnerem, který vyhovuje, vytipovat ve skupině dítě s dobře rozvinutými sociálními schopnostmi, které se může stát pomocníkem pro zvládnutí úspěšné interakce, dalším partnerem bývá asistent pedagoga i samotný učitel;
- nacvičovat funkční komunikaci, učíme žáka s PAS, aby si dokázal vybrat ze dvou možností: „*Chceš jablko nebo hrušku?*“ (s vizuální podporou), aby si uměl požádat o pomoc: „*Prosím pomoc.*“, vyjádřit slovně své potřeby, sdělit důležitou informaci;
- rozvíjet porozumění řeči, objasňovat pojmy, názorně předvést;
- pozvolně rozšiřovat slovní zásobu (pojmosloví);
- podporovat žáka v komunikaci, dopomáhat s navazováním kontaktu, vyjádřením myšlenek;
- hledat varianty řešení za „nechtěné“ rituály;

- chválit, vyzdvihovat příkladné chování;
- doprovázet slovní pokyny čitelným gestem;
- za splněný úkol odměnit;
- podpora při nábiku sebeobslužných dovedností;
- posilovat vše, co se dítěti daří;
- na špatné chování příliš neupozorňovat, můžeme ho tím paradoxně posilovat;
- dávat jasné signály, co už je nepřijatelné, co se nesmí (vymezit hranice);
- spolupracovat s dalšími odborníky, pracovat v týmu (včetně rodičů i dítěte samotného).

Praktická ukázka

Dívka

Nemá problémy s navazováním kontaktu. Naopak, mnohdy se dívá upřeně a dlouze, zblízka druhému do očí (upřený výraz). Často mluví, vede spíš monology. Fascinována specifickým okruhem zájmů (plyšáci, živá zvířata, nově i šperky a ozdobné předměty). Nedokáže se odpoutat od činnosti, která ji zaujme. Výrazná hypoaktivita. Nerespektuje společenská pravidla, chová se spontánně, bez zábran. Fabuluje. Vynucuje si pozornost - obtěžuje děti, štípe je, popichuje. Neodbytná. Velký problém s akceptováním pravidel - nemá osvojeny pracovní návyky, vážne příprava na vyučovací hodiny. Její chování je často rušivé, obtěžující, těžce ovlivnitelné. Neakceptuje sociální odstup. Sleduje vytrvale svůj zájem bez ohledu na postoj okolí.

Chlapec A

Navazuje kontakt bez problémů, neudrhuje si sociální odstup, tyká učitelům, mazlivý. Nahodile používá naučené fráze nebo úryvky z televize. Má nezvykle vysoký, fistulový hlas. Hovorný, hlučný. Problémy s porozuměním řeči, nerozumí obsahu vět a pojmů. Zjednodušené myšlení, infantilní chování. Psychomotorický neklid - vstává z místa, prochází se po třídě, vykřikuje. Neodbytný. Fascinace vypínači, tlačítky.

Chlapec B

Hovorný, sdílný. Projevuje zájem o knihy, oplývá encyklopedickými znalostmi. Požaduje po svém okolí striktní dodržování zásad. Psychomotorický neklid, poskakuje, třepetá rukama. Nápadně egocentrický. Sklony k hysterii. Potíže s chápáním a přijímáním některých ustanovení a zásad obecně platných ve společnosti. Nadaný v matematice. Rád kreslí mapky, labyrinty.

Chlapec C

Přecitlivělý na zvukové a dotykové podněty. Psychosomatické potíže, často si stěžuje na bolesti hlavy, břicha, kňourá. Vstává z místa, neklidně přechází z místa na místo, zakrývá si uši. Pohybově neobratný, nemotorný. Vyhýbá se kolektivním aktivitám, brání se začlenění mezi děti (např. při chůzi v útvaru - ve dvojicích, potíže s nástupem na rozcvičku). Nadaný v matematice, velice rychle si osvojuje matematické postupy a početní operace, je relativně samostatný v plnění úkolů. Je schopný chápat a akceptovat běžné pokyny.

Obrázkový rozvrh hodin - ukázka

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
PO									
ÚT									
ST									
ČT									
PÁ									

